

PRAMENY A LITERATURA K DĚJINÁM VOLYŇSKÝCH ČECHŮ¹

FRANTIŠEK ŠTAMBERA

Abstract: Historical sources and literature on Volhynian Czechs

Main goal of the article is focused primarily on referring about historical sources, their extent, possibilities, availability and usability for researching in history of Volhynian Czechs. It is especially referred about the sources in possession of Czech institutions. There is introduced digest of elementary literature after particular disciplines or their orientations. Final part of the article is dedicated to collection of National Museum in Prague and its activities connected to working with this collection

Key words: Volhynia – Volhynian Czechs – Emigration – minorities – historical sources – National Museum Prague

Volyňští Češi, jejich život i pohnutá historie přitahují pozornost badatelů již dlouhou dobu. Avšak i přes tento často velmi intenzivní zájem nejsou jejich osudy jako historiografické téma ani zdaleka vytěženy. Podobně je tomu i s prameny. Tento článek si klade za cíl upozornit na mnohé z nich. Dalším jeho posláním je podat také základní přehled o literatuře, která k tomuto tématu v českých zemích vyšla, a to z různých oborů. Bádání o volyňských Čechách totiž bude vyžadovat zpravidla interdisciplinární přístup. Badatele k němu vedou jak specifika tématu, tak omezení zaviněná hůře dostupnými prameny.

Zkoumání dějin a způsobu života Čechů na Volyni je podmíněno v první řadě alespoň obecnou znalostí politických dějin regionu. Oblasti osídlené českými kolonisty totiž několikrát změnily majitele. Od první do druhé světové války se postupně nacházely pod carskou, ukrajinskou, polskou, německou a sovětskou správou, přičemž změny přicházely za různé atmosféry a přinášely svá specifika. To pochopitelně nutně muselo zasáhnout i tamní obyvatele a každá z těchto etap na komunitách českých přistěhovalců zanechala své stopy. Jestliže je zájem upřen na konkrétní komunitu, s největší pravděpodobností bude třeba se otírat i o demografii a o obory zabývající se společnými znaky a jevy života obyvatel daného území. Ty reprezentují lingvistika, etnografie s folkloristikou a příbuzné disciplíny kulturologie a sociální antropologie.

Při bádání o dějinách konkrétních obcí nebo oblastí je zapotřebí adaptovat metody používané regionální historií, které jsou už samy o sobě dosti interdisciplinární. Jelikož uvnitř komunity osídlenců vznikaly nové rodinné vazby,

badatel se s největší pravděpodobností nevyhne ani genealogii, která je pro pochopení některých vztahů obzvláště důležitá. O společné rodinné historii zase vyprávějí kromě pamětníků i zanechané ego-dokumenty jako doklady ke každodennímu životu tamějších Čechů. Svou hodnotu pak může mít každá rodinná fotografie či snímek ze spolkové slavnosti či společenské události, které pomáhají rozplétat například sociální vztahy či hmotné poměry a prostředí, ve kterém se tito lidé pohybovali. Ovoce přinášejí i vzpomínky a výpovědi reemigrantů, což znamená pokusit se správně využít i principů tzv. oral history. Tato svědectví mají speciálně pro zkoumání o dějinách volyňských Čechů velký význam, neboť často pomáhají odhalit vazby, jež by vzhledem k limitům archivních pramenů zůstaly neobjeveny. Bádání o volyňských Čechách často připomíná detektivní práci, kdy i každá sebemenší „stopa“ může znamenat významný posun při odhalování historické pravdy. Mimořádně pečlivě zvládnutá heuristika je tedy klíčovým faktorem pro kvalitní uchopení tohoto tématu.

O pramenech a literatuře podal základní přehled prof. Vaculík ve své syntéze *Dějiny volyňských Čechů*.² Tento můj článek z něj rovněž vycházel, a byť se snaží onen přehled rozšířit a obohatit o pohled i do dalších disciplín, nemá ambice být vyčerpávajícím výčtem všech dostupných pramenů a úplnou komentovanou bibliografií.

Archivní prameny

Obsahově velmi bohaté fondy jsou uloženy v Národním archivu, konkrétně v jeho 6. oddělení. Mezi nimi se dokonce nachází i poměrně rozsáhlý fond Svazu Čechů z Volyně³ a

¹ Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzea (DKRVO 2015/29, 00023272).

² Jaroslav Vaculík, *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha 1997, s. 8–14.

³ Národní archiv, *Svaz Čechů z Volyně*, č. fondu 1159.